

Razpiranje prostora filozofije športa

JERNEJ PISK
Srednja vas 23
SI-4223 Poljane

POVZETEK

Šport in filozofija: dve bistveno človekovi dejavnosti, ki svoj prvi razcvet doživita v antični Grčiji. Od tedaj se je njuna pot vedno bolj ločevala. Na eni strani se je šport specializiral in omejil na tostransko telesno stvarnost, na drugi strani pa je filozofija usmerila svoj pogled v višje (meta-fizične) cilje. Šele v preteklem stoletju pa se je, ob neslutnem vzponu športa, vprašanje o njem začelo postavljati tudi filozofiji. Če le-ta ne želi spregledati celote sveta, mora v svoje mišljenje vključiti tudi šport. Pri tem pa se mora vračati na začetke in si prek hermenevtičnega premisleka že prehojene poti poskušati priti na jasno o tem, kaj je šport.

Ključne besede: šport, filozofija, antična Grčija, hermenevtika

ABSTRACT

OPENING UP THE SPACE OF PHILOSOPHY OF SPORT

Sport and philosophy: two essentially human activities, which flourished for the first time in ancient Greece. From then on, their ways have separated. Sport has specialized and bounded itself to the physical reality, while philosophy has directed her interest in higher, metaphysical aims. Only in the last century the growing power of sport forced philosophy to start questioning it. Philosophy has to include inquiry of sport in its research in order not to overlook the integrity of the world. It therefore has to reach back to its beginnings and try to get insight into sport using the hermeneutic approach.

Key words: Sport, philosophy, ancient Greece, Hermeneutics

Filozofija in filozofija športa

Filozofski problem se je rodil in razvijal kot poskus zajeti in razložiti celotnost, to je celoto stvari, ali vsaj kot problematika celote. Zrenje vsega bivajočega,¹ celote, je najtehtnejša opredelitev, kar jo je mogoče dati o filozofiji Grkov – prvih učiteljih filozofije. Prav v tem tiči tudi najvišja popolnost, namreč da se v našo dušo vtisne red celote bivajočih stvari. V to celoto bivajočih stvari pa nedvomno sodi tudi šport.

Šport kot tak se nam kaže kot neka človekova stvaritev.² Je neka dejavnost oz. kultura, ki je posebej značilna za človeka. Kljub temu da ga prepoznavamo kot človekovo stvaritev, pa je zanimivo to, da ta stvaritev človeka na nek način prehitveva, in da si človek glede nje same več ni na jasnem.³ V tem človek prepozna potrebo vračanja k samemu zasnutku športa, da bi si na ta način pomagal priti na jasno. Morda bi to vračanje lahko primerjali z drugim, bolj pomembnim, ki ga je utemeljil Heidegger, namreč vračanje k samim začetkom zahodne misli zaradi pozabe biti. To vračanje vodi vprašanje po biti sami: Kaj bit sploh je? Podobno kot Heidegger izhaja iz faktičnosti pri razumetju biti,⁴ saj se že vedno gibljemo v nekem (pred)razumetju le-te, velja tudi za šport: Zdi se, da tudi šport vsakdo že vnaprej nekako razume,⁵ čeprav v resnici ne ve, kaj je. Ta fakt športa pa nam omogoča in ob enem kliče po tem, da si ponovno in na samem začetku zastavimo vprašanje športa: Kaj šport sploh je?

Kljub temu da šport vsi poznamo in da imamo vsi bolj ali manj svežo izkušnjo športa, pa bi na temeljno vprašanje 'kaj je šport?' le s težavo dobili nek enoten in zadovoljiv odgovor. V tem pa se kaže prvi in temeljni problem, na katerega naletimo, ko želimo pristopiti k teoretičnemu spoznavanju športa. To je problem same (ne)možnosti določitve športa. Gre za nemoč definiranja športa, ki bi jo lahko primerjali z nemočjo definiranja filozofije same. Pod pojmom šport namreč razumemo tako zelo različne dejavnosti, ki bi jim, brez tega skupnega imenovalca – namreč, da vse imenujemo šport –, težko našli kaj skupnega. Prostorje športa obsega množico športov, ki so si v nekaterih temeljnih potezah lahko tudi povsem nasprotni. Tako glede na sposobnosti, ki prevladujejo in odločajo o (tekmovalni) (ne)uspešnosti znotraj posameznega športa, ločimo npr. izrazito miselne športe in športe koncentracije na eni strani od športov, ki skoraj izključno temeljijo na golih fizičnih (gibalnih) sposobnostih na drugi. Druga delitev, po kateri lahko ocenjujemo športe, temelji na razlikovanju namenov ali načinov, na katere pristopamo k posameznemu športu. V tem sta si najbolj nasprotna t.i. šport za rekreacijo, katerega se navadno razume kot neko svobodno, sprostilno, re-kreativno⁶ in igrivo dejavnost, ter, na drugi strani, vrhunski šport, ki je pogosto – čeprav gre za navzven enak šport in podobno gibanje – prvemu povsem nasproten. V to drugo delitev pa običajno uvrščamo še šport za vzgojo (športno vzgojo). Po tretjem kriteriju bi športe

¹ Prim. Platon, *Država* 486 a, "Kdor je sposoben videti celoto, je filozof, kdor ne, ni." (*Država* 537c). Prim. tudi Aristotel, *Metafizika* A 1–2.

² Pri tem je šport potrebno ločiti od zgolj igre ali zgolj telesnega gibanja, ki ju srečamo tudi v naravi. Sta pa to dva konstitutivna elementa športa. Gadamer npr. igro prepozna že v sami naravi, ko govori o igri valov, o igri sončnih žarkov ipd. (Prim. H.-G. Gadamer, *Resnica in metoda*, str. 94).

³ Gre za situacijo podobno tisti, ki jo danes srečamo na nekem drugem področju človekovih stvaritev – v svetu tehnike.

⁴ "Ne vemo, kaj pomeni 'bit'. Toda, ko vprašamo: 'kaj je >bit<?', smo že v nekem razumetju tega 'je', ne da bi mogli pojmovno utrditi, kaj ta 'je' pomeni. Ne poznamo niti horizonta, iz katerega naj bi dojeli in določili ta smisel. To povprečno in nedoločno razumetje biti je fakt." (M. Heidegger, *Bit in čas*, Ljubljana 1997, str. 23–24).

⁵ Znana ljudska doksa nam govori o tem, da se na nogomet (šport) vsakdo spozna.

⁶ Re-kreacija (lat. re-creatio) pomeni ponovno izgradnjo, obnovev.

lahko ločili na ekipne in individualne. Četrty kriterij bi lahko bil (ne)uporaba določenih tehničnih pripomočkov, orodij ipd. Skratka, ko naše proučevanje športa preseže zgolj 'teorijo in prakso' posamezne športne discipline, tj. kako znotraj nekega športa doseči čim boljši športni rezultat (praktična, funkcionalna, tehnična usmerjenost), in se zaobrememo k športu samemu in k tistemu, ki je pogoj športa samega, saj le-tega šele omogoča – človeku –, se jasno pokaže potreba po še drugačnem, bolj celostnem pristopu k spoznavanju športa, po filozofskem pristopu: rodi se filozofija športa.

V preteklem stoletju je šport, skladno s povečevanjem svoje vloge v družbi in svetu, postal gnezdo mnogih ideologij, ki so v njem in prek njega prepoznale svojo priložnost univerzalne prezentacije in vladanja. Od državnega športa, ki – sicer precej bolj zakrito – nadaljuje s svojim 'delom' tudi danes, do današnjega 'komercialnega' športa, tj. športa v funkciji gospodarskega razvoja in rasti. Za vsemi ideologijami stoji neka 'filozofija'; za ideologijami v športu pa neka 'filozofija športa'. Prav ta razpetost in dvoumnost pa še toliko bolj kriči po pravi filozofiji, ki išče modrost, resnico. "Dvoumnost filozofije športa v razpetosti med položajem ideologije globalnega športnega spektakla in kritične teorije taistega globalnega športnega spektakla je ravno tiste vrste točka, ki poleg legitimne uporabne filozofije športa kliče tudi po filozofiji sami" (Kreft 2003: 15).

Filozofija ne more postaviti vprašanja o ničemer, če ni prej postavila vprašanja o sami sebi. V tem je njena edinstvenost in drugačnost (prim. Komel 2002: 56). Tudi filozofija športa si mora, kot ena izmed filozofskih disciplin, postaviti vprašanje o sami sebi, če želi, da bi bila v prihodnje sposobna postaviti vprašanje še o čem drugem, npr. o tem, za kar se zdi, da je posebej poklicana: o športu (in človeku). Gre za samo razjasnjevanje vprašanja filozofije športa, ki nikakor ni nepomembno, pač pa tvori sam pogoj možnosti filozofije šport sploh.

Filozofija športa je ena izmed mlajših filozofskih disciplin,⁷ ki je danes še vedno na začetku svoje poti. Vzpostavila se je kot potreba ali odgovor na nagovor športa, na (ponoven) vzpon vloge športa v 20. stoletju. V tem smislu bi jo lahko razumeli kot izraz duha časa, pa seveda ne želi biti le to. V svojem poslanstvu, da bi razumela in si prišla na jasno glede športa, mora nujno iti prek zgolj današnjega časa in prek prodiranja v globine (korenine, začetke) dojeti, kar se dogaja na površinah. Ob tem gre tudi za vračanje na začetek, v zgodovino, k samemu začetku filozofije in športa. K hermenevtičnemu premisleku že prehojene poti, da bi tako lažje in bolje razumeli današnji dan. Pri tem torej ne gre samo za dvig nas – palčkov – na ramena velikanov, da bi tako videli dlje, pač pa nam to zaradi boljšega razumetja naših korenin omogoča preživetje samo.

Posebno mesto, ki ga ima filozofija med drugimi znanostmi, je, da predstavlja tisto vrhno vedo, ki združuje, kar se zdi nezdružljivo. Tako naj bi tudi filozofija športa združevala različna znanja (naravoslovna, družboslovna) o človeku in športu ter jih enotila v eno spoznanje. To pa je že od nekdanj naloge filozofije, še posebej hermenevtike: "Integracija človeškega izkustva je osnovna naloga hermenevtike skozi vso njeno zgodovino in še posebej v današnji situaciji, v kateri je postal vidik celote v več smereh vprašljiv" (Komel 1999: 212).

⁷ Za kratek pregled razvoja in stanja filozofije športa kot discipline pri nas in v svetu glej: M. Hosta, "Kratek oris razvoja filozofije športa kot discipline", v: *Filozofija športa – zbornik*, Ljubljana 2003, str. 21 sl.

Šport v hermenevtičnem pogledu

"Beseda hermenevtika, ki je nastala v novolatinski filozofsko-znanstveni terminologiji na začetku 17. stoletja, je najprej pomenila umetnost, pravzaprav umetelnost ali veščino (gr. *téchne*, lat. *ars*) razumevanja in razlaganja; pozneje se je njeno težišče prenašalo iz same veščine na nauk o njej, tako da je izraz čedalje manj označeval prakso in čedalje bolj teorijo razumevanja in razlaganja oziroma teorijo interpretacije" (Dolinar 2001: 448). Najprej so obstajale predvsem teološka hermenevtika (razlaganje Svetega pisma), pravna hermenevtika in filološka hermenevtika, v 18. stoletju pa se je razširila tudi drugim, zlasti v zgodovinske vede in filozofijo. Šele proti koncu 18. in na začetku 19. stoletja se je izoblikovala obča ali univerzalna hermenevtika. "Od takrat poteka njen razvoj v dveh relativno samostojnih območjih: to sta obča hermenevtika in tako imenovane področne ali materialne hermenevtike, ki sodijo v teorijo in metodologijo posameznih znanosti; kljub ločitvi pa se med njima venomer znova vzpostavljajo obojesmerne povezave" (Dolinar 2001: 448). Med takšne področne hermenevtike, ki so v navezavi na spoznanja obče hermenevtike usmerjene v bolj ozko določeno območje, bi tako lahko uvrstili tudi hermenevtično preučevanje športa.

V sklopu svoje utemeljitve duhoslovnih ved je v 19. stoletju hermenevtiko obnovil Wilhelm Dilthey. Hermenevtika naj bi tako postala skupna metodika duhoslovnih znanosti. Dilthey jo definira kot "nauk o umetnosti razumevanja trajno fiksiranih življenjskih manifestacij – tekstov, umetniških del, zgodovinskih dokumentov, materialnih ostankov preteklosti; omejitev na trajno fiksirane predmete je potrebna zato, ker je le ob njih mogoče interpretiranje ponavljati in izpopolnjevati, da je zmožno doseči objektivno znanstveno veljavo" (Dolinar 2001: 449). Bistveno v tej metodiki je – v nasprotju z vzročno-posledičnim razumevanjem znanosti, kot jo je razumel pozitivizem – razumevanje smisla. V hermenevtiki gre za "ponovno odkrivanje, in sicer za ponovno odkrivanje nečesa, kar ni bilo kratko malo nepoznano, česar smisel pa je postal tuj in nedostopen" (Gadamer 2001: 149). V skladu z Diltheyevo zahtevo po trajno fiksiranih življenjskih manifestacijah in iskanju smisla lahko – vsaj v določenem pomenu⁸ – tudi šport prepoznamo kot primeren in potreben hermenevtičnega razmisleka.

Šport kot nagovor hermenevtičnemu mišljenju

Skozi zgodovino razvoja hermenevtike so bili njen glavni predmet teksti. Lahko pa si za predmet hermenevtične obravnave postavimo tudi šport. Teksti nam govorijo in nas nagovarjajo, govori in nagovarja pa nas lahko tudi šport. Nagovor je tisto prvo, s čimer se razumevanje začneja. Obenem pa je to najvišji vseh hermenevtičnih pogojev (Gadamer 1999: 42). Razumevanje samo, kot odgovor na nagovor, pa je tudi način biti same tubiti. To, kar je mogoče razumeti, je po Gadamerju jezik/govorica. Pri tem pa "prihajanje-v-jezik/govorico ne pomeni pridobitev druge eksistence. To, kot kar se kaj predstavlja, namreč spada k njegovi lastni biti. Pri vsem, kar je jezik/govorica, gre torej za spekulativno eno(tno)st, za razlikovanje znotraj sebe: biti in predstavljati se – razlikovanje, ki naj pravzaprav ne bi bilo razlikovanje" (Gadamer 2001: 384–385). Jezik športa, govorica športa, način, na katerega se šport predstavlja svetu navzven, kar nam omogoča razumevanje športa, naj bi torej bil del njegove lastne 'biti'. V primerjavi s klasičnimi teksti gre pri športu za nekoliko drugačen način govora (jezika/govorice). Ne

⁸ Namreč v tistem, v katerem se nam šport kaže kot nekaj nejasnega, pa vendar trajnega v večtisočletni človeški zgodovini, kljub temu da se je ta dejavnost po svoji obliki spreminjala in da ni bila od vedno poimenovana z danes uporabljeno besedo šport.

gre za pisano besedo, pač pa za 'gibalno besedo', gibanje; lahko tudi za neposredno živo osebno izkustvo,⁹ če smo v vlogi športnika, in/ali za gibljivo podobo, lahko spektakel, če smo v vlogi gledalca. Gre torej za nek dogodek. Izkustvo športa bi lahko primerjali tudi z izkustvom umetnosti, ki prav tako nima nujno značaja besedne govorice. Da šport sodi med področja, ki sodobnega človeka najbolj nagovarjajo, dobro vedo tudi tisti, ki so zadolženi za reklamiranje in prodajo določenih izdelkov. Zato je šport (oz. športnik/-ca) eno najpogostejše uporabljenih sredstev medijev za promocijo idej in stvari v današnjem svetu. Toda, ali je izvorni nagovor športa mogoče uporabiti v takšne namene, ne da bi pri tem zgrešili bistvo športa?

Da bi torej lahko na šport pogledali s hermenevtičnim pogledom, moramo šport razumeti podobno kot nek tekst, kot umetniško delo; moramo pustiti, da nam tudi šport lahko spregovori, nas nagovori. Potrebna je odprtost. "Kdor hoče razumeti besedilo, je bržkone pripravljen, da mu to kaj pove. Zato mora biti hermenevtično šolana zavest že vnaprej sprejemljiva za drugačnost besedila" (Gadamer 1999: 38). Gre tudi za čudenje, ki že od antike velja za enega od temeljnih pogojev začetka filozofije sploh.¹⁰ Obenem pa se je potrebno zavedati, da vsako razumetje že vsebuje predrazumetje, predsodbo ali predsodek. Prav zato pa hermenevtično šolana zavest vsebuje historično zavest. Šele srečanje z izročilom namreč izzove predsodek tako, da ga odstranimo iz neopazne igre, v kateri nas predsodek določa, in ga postavi pred nas (prim. Gadamer 1999: 42). Ob tem pa mora historično mišljenje premisliti tudi lastno zgodovino: kaj so nam že povedali, kaj že vemo npr. o športu.

Hermenevtični problem je torej problem celotnega človekovega izkustva, pri čemer hermenevtika prepozna svojo nalogo v integraciji tega izkustva, kar je še posebej problematično danes, ko je postal vidik celote v več smereh vprašljiv. Ker gre hermenevtiki za integracijo izkustva – kot neko izkustvo pa bi lahko opredelili tudi šport –, bi nam filozofska hermenevtika lahko pomagala razjasniti to izkustvo: šport sam. Integracija izkustva športa, ki je v današnjem času specializiranih znanosti še posebej podvržen pretirani parcializaciji, je naloga, ki filozofiji športa, kot vrhnji v znanosti o športu, kot tisti, ki gleda na celoto, nalaga dovolj dela. Prav vse, kar (lahko) zadeva človeka, zadeva tudi športnika in šport. Zato res ni težko razumeti neprijetnega in zapletenega stanja, v katerem se je znašla znanost o športu. Sama se tega vsaj deloma zaveda in se prav zato na različne načine trudi, da bi presegla posamezne vidike parcialnosti ter na šport in človeka pogledala kot na celoto. Če je šport bistveno vezan na človeka, človek pa je celota in ga je tudi le kot celoto mogoče uspešno proučevati, potem tudi športa kot človekove pritike ne smemo in ne moremo proučevati zgolj po delih, pač pa čim bolj celostno. In pri tem nas lahko filozofski, natančneje hermenevtični pristop, prek tradicije "z branjem tekstov,¹¹ spravlja na pot k izkustvu resnice" (Kornel 1999: 214).

Torej gre za poskus sporazumetja o zadevi, kar je obenem tudi cilj hermenevtike same. Pri tem sporazumetju nas zadeva sama določa. Gre za stalno nalogo interpretata, da se pusti določiti zadevi. Ob tem se zdi potrebno spomniti Heraklitovih besed, da se je narava navadila skrivati.¹² Ob tem pa Heidegger pravilno spozna, "da v tem ne tiči

⁹ Ob tem je potrebno opozoriti, da gre za enega temeljnih problemov hermenevtike sploh, namreč: Kako je mogoče individualno izkustvo spraviti na skupno, splošno, občo raven? In kot tako bi lahko bilo to vprašanje tudi eno od temeljnih problemov filozofske (hermenevtične) obravnave športa: Kako je mogoče individualno izkustvo športa spraviti na občo raven?

¹⁰ Prim. Platon, *Teajtet* 155 d. Aristotel, *Metafizika* 982 b.

¹¹ Tj. z razbiranjem tega, kaj oz. kar je šport bil in je.

¹² Prim. Heraklit, frg. B 123. Prev. A. Sovre, *Predsokratiki*, Ljubljana 1988.

zahteva, da bi prodrli vanjo in zlomili njen odpor, temveč da jo sprejmemo ravno kot to, kar je sama v sebi in kolikor se kaže" (Gadamer 1999: 180). To sprejemanje, ki 'pusti biti', naj bo tudi naše vodilo pri spoznavanju narave športa. "Interpretacija dejansko nima namena 'spreminjati sveta', povsem možno pa je, da se svet po nji ne zdi več isti" (Komel 2002: 35). Gre za poglobljeno razumevanje, ki nujno privede do tega, da se zdaj bolje razumevano za nas 'spremeni'.

Naloga hermenevtike v športu

Skozi dosedanje razmišljanje o športu smo pokazali, da smisel športa ni razprt na nedvoumen način. In v tem lahko prepoznamo začetno vzpodbudo za hermenevtični pristop k športu. S premišljevanjem športa samega ter, nenazadnje, razumevanjem le-tega, se ne ukvarja nihče. Zdi se, da je šport samoumeven: šport je, in to nam zadošča, kar pa sploh ni samoumevno, saj nam je smisel športa precej zakrit. Deloma se tega zaveda tudi znanost o športu, ki pravi: "V našem področju delovanja, telesni kulturi, športu, nam filozofija pomaga pri iskanju odgovorov o smislu te dejavnosti. Pri tem izhaja iz obravnavanja človeka in smisla njegovega bivanja. Številne filozofske discipline dajejo ali poskušajo dati odgovore na vprašanje: zakaj? Znanost pa daje odgovore na vprašanje: kako, na kakšen način, kdaj, s kakšnimi sredstvi?" (Šturm, Strojnik 1994: 10). V tem razumevanju filozofije s strani pozitivne športne znanosti lahko prepoznamo namen, ki bi ga lahko imela znanost o športu s filozofijo športa. Zdi se, da naj bi filozofija bila nekakšna apologija športa, še bolj pa apologija športne znanosti same. Po njenem mnenju šele v tem filozofija športa dobi dovoljšen razlog in dovoljenje za svoj obstoj. Gre za funkcijo filozofije v službi zagovora športne znanosti. Pri tem pa se pozablja, da prvotno vprašanje filozofije ni zakaj, pač pa kaj?¹³ Filozofiji ne gre za to, da bi zgolj osmišljevala obstoj znanosti o športu in zagovarjala njeno ekzaktno raziskovalno delo, pač pa za to, da opozori na temeljnejša vprašanja, kot je tisto, zakaj proučevati (izmeriti) šport, namreč: kaj sploh je šport; po tem pa tudi kaj je smisel¹⁴ športa samega? Šele ko pridemo do večje jasnosti glede teh, prvotnejših vprašanj, lahko ustrezno postavimo tudi drugotna vprašanja, s katerimi se ukvarja znanost o športu. Po vsem tem bi lahko tudi filozofijo športa razumeli kot praktično filozofijo. Praktična filozofija je za Gadamerja "filozofski razmislek o mejah, ki so postavljene vsakemu znanstveno-tehničnemu obvladovanju narave in družbe" (Gadamer 1999: 34).

Problem funkcije športa

Danes smo priča preureditvi sveta in bivajočega v njem v neko funkcijo. Eksistenca pa se tej funkciji upira; upira se temu, da bi človek postal zgolj funkcija. Kljub temu pa funkcija danes briše eksistenco. To se dogaja tudi v današnji filozofiji, ki je s tem proizvedena na neko funkcijo; je v neki funkciji, npr. da bi zagotovila neko

¹³ Gre za prvotno antično grško vprašanje po tem, kaj nekaj v resnici je (prim. Platon, *Sofist* 243 d; 246 a; 250 d-e), čeprav bi lahko uporabili tudi zakaj, vendar ne v funkciji zagovora znanosti o športu, pač pa v izvornem ontološkem vpraševanju po tem, zakaj nekaj sploh je, kot ga npr. izpostavi Heidegger: "Zakaj sploh je bivajoče in ne raje nič?" (M. Heidegger, Uvod v metafiziko, Ljubljana 1995, str. 1). Npr. zakaj je šport in ne rajši nič?

¹⁴ "Najtemeljnejša fenomenološka predpostavka filozofije interpretacije je, da je vsako vprašanje po slehemem "bivajočem" vprašanje po smislu tega "bivajočega". Že od prvih strani *Biti in časa* dalje beremo, da je vprašanje, ki je zapadlo v pozabo, vprašanje po smislu biti. V tem je ontološko vprašanje fenomenološko vprašanje; hermenevtično je le, kolikor je ta smisel prikrit – seveda ne v sebi, marveč od vsega, kar brani dostop do njega." (P. Ricoeur, "Fenomenologija in hermenevtika", str. 214).

etiko, zagovarjala znanost o športu, rešila šport ipd. Funkcionalnost je bistveno človeška lastnost, ker jo je enostavno in hitro mogoče razumeti in zagovarjati ('znanstveno' utemeljiti), medtem ko sama eksistenca presega človeka, je človeku (funkcionalno) nedostopna in kot taka zelo nevhvaležna za človekov poskus zagovarjanja le-te. Eksistence in tradicije v zgodovini ni nikdar postavljala človek, pač pa vedno nekaj božanskega, medtem ko je funkcija bistveno v človeški moči. Funkcija je vse, kar ima danes neko vrednost. Tudi skrb za eksistenco je postala skrb za funkcioniranje telesa, kot ga narekuje proizvodnja in potrošnja (prim. Komel 2002: 67). Če se ozremo na današnje moderne športe, lahko ugotovimo, da gredo 'v korak s časom', saj je zanje nujno, da so v funkciji; v funkciji funkcioniranja telesa. Vprašamo se lahko, ali je še kje šport, ki ni v službi funkcije, šport brez nekega jasnega namena, šport kot tak, šport kot izraz človekove eksistence same? Prav pri tem pa nam lahko pomaga tudi 'historična zavest' in zgodovinskost, saj današnji čas tehničnega napredka in funkcionalnosti, kjer ima dovoljenje za svoj obstoj le to, kar nečemu služi, kar je v neki funkciji, še toliko bolj zakriva šport. V pojavu razsvetljenstva se "človeškost človeka izloči kot nekaj posebnega; to, da človek svobodno razpolaga z umsko možnostjo, mu zagotavlja razpolaganje z vsem, kar si lahko umno predstavlja. Novoveški, razsvetljenski človek si je sebe gotov kot osamosvojeni osvajalec" (Komel 2002: 82). Človek razpolaga s športom, ki si ga lahko umsko predstavlja, ga usmerja in da v službo (funkcijo) nečesa. Pa naj bo to šport v funkciji denarja ali pa zdravja. Funkcijo bi lahko primerjali z mnenjem, ki si domišlja, da je vedenje in tako ne vidi potrebe po postavljanju vprašanj. Nič se nas namreč ne dotakne (nagovori), ker imamo o vsem predstavo, kako naj funkcionira. Funkcija sama zato postane tudi problem možnosti začetka filozofije (športa) same.

Vprašanje izvora športa

Vsaj določeni športi se smatrajo tudi kot umetnost. Ne glede na to, da se za takšne v glavnem priznavajo zgolj športi s posebej ocenjevano estetsko vrednostjo, pa imata šport in umetnost še mnogo več skupnega. Glede umetnine Gadamer izpostavi, da jo je mogoče razumeti le, če predpostavljamo njeno adekvatnost. Zato pa je najprej potrebno 'pridobiti' vprašanje, na katero odgovarja, če jo želimo – kot odgovor – razumeti (prim. Gadamer 2001: 304). To pa naj bi bil hkrati tudi aksiom vsake hermenevtike. Sledeč temu se lahko vprašamo: kot odgovor na katero vprašanje se je konstituiral šport? Kaj je tisto izvorno stanje, na katerega je, kot odgovor, nastalo nekaj, tako samo po sebi 'nekoristnega', kot je šport? Pot, ki nas lahko pripelje do resničnih odgovorov o tem, nujno vsebuje zgodovinsko zavest in hermenevtični premislek prehojene poti človeka. Je pri tem v igri sama narava človeka s svojo potrebo po gibanju, igrivosti in tekmovalnosti? Je mogoče, da bi se kot odgovor na izvorno vprašanje konstituirala neka druga človekova dejavnost; kakšen drugačen izvorni šport? Vendar pa tudi tu še ne moremo zaključiti našega raziskovanja, saj se zdi, da je današnji šport (vsaj nekatere oblike le-tega, npr. vrhunski tekmovalni šport ali šport za zdravje) pogosto postavljen kot odgovor na neko drugo in drugačno vprašanje, kot npr. šport v arhaični dobi antične Grčije ali športna vzgoja. Zdi se, da ima vsaka pojavnost oblika športa svoje izvorno vprašanje, na katerega se je izoblikovala kot odgovor.

"Vsekakor je eno ključnih pripoznanj hermenevtike, da ukvarjanje s tradicijo ne oži, pač pa širi horizonte za razumevanje naše lastne situacije. Prav v tej 'širitvi horizonta' se skriva specifično hermenevtično pojmovanje resnice" (Komel 2002: 16). Izhajajoč iz tega nam je lahko v pomoč pri spoznavanju tega, kaj šport sploh je, in razumevanju le-tega, tudi vračanje prek tradicije k njegovim začetkom, izhodiščem, k 'originalnim virom' športa. Tako "z vračanjem k originalnim virom išče hermenevtika

povsod novo razumevanje nečesa, kar je bilo pokvarjeno z izkrivljanjem, pačenjem, zlorabo" (Gadamer 1999: 12). Tudi zato Gadamer poudarja, da "hermenevtično šolana zavest vsebuje historično zavest" (Gadamer 1999: 42), saj hermenevtika v resnici resno jemlje zgodovinskost človeka. Iz dejstva zgodovinskosti človeka izhaja tudi zgodovinskost športa. Zato mora zavest, ki želi premišljevati o športu, nujno biti historična zavest. Ne omeji se izključno na današnji pojav športa, pač pa se zaveda, da nam zgodovinska luč lahko bolje osvetli ta današnji fenomen. Šele ob razkrivanju in razumevanju tega, kaj je šport, pa lahko upamo, da se nam bo pokazalo, kaj je smisel športa. Kot pravi Gadamer, "smisel ni navzoč le v govorjenju in pisanju, temveč v vseh človeških stvaritvah, in razbrati ga je hermenevtična naloga" (Gadamer 1999: 29).

Skozi izročilo, skozi izročanje, ki se nadaljuje iz roda v rod, nazaj pa vse do začetka samega, bi morda lahko prepoznali, kakšen je namen 'pisca' športa; kakšen je izvorni pomen športa. Gre za tradicijo, ki se prenaša iz človeka na človeka in tako ohranja življenje živo. V nasprotju z izročilom in tradicijo pa gola informacija človeka ne potrebuje več, prav zato pa v njej ni več življenja, modrosti. Ob tem se spet postavi vprašanje romantične hermenevtične teorije: je naš namen v reprodukciji izvorne produkcije; v tem, da bi avtorja razumeli bolje, kot je razumel sam sebe; da bi 'pisca' (ustvarjalca, začetnika) športa razumeli bolje, kot je razumel sam sebe? "Schleiermacherju gre predvsem za to, da bi v razumevanju znova vzpostavil izvorno določenost nekega dela. Kajti umetnost in literatura, ki sta nam preneseni iz preteklosti, sta iztrgani iz svojega izvornega sveta" (Gadamer 1999: 143). Pri tem razumevanju kot reprodukciji izvorne produkcije gre za t.i. problem 'menjenega'. Se smisel nekega teksta zares izčrpa v 'menjenem' smislu? Je ves smisel, bistvo stvari, vedno zajeto v tej prvi, izvorni stvari? Ali bomo ves smisel športa, vse, kar šport je, resnično odkrili tisti trenutek, ko bomo šport izvorno reproducirali; spoznali, kaj je šport kot tisto izvorno 'menjeno'? Bomo šport v tistem trenutku dokončno izčrpali? Ali je to poskus razumetja športa, kot so ga razumeli stari v antičnem času, iz katerega so nam ohranjene prve sledi o obstoju nečesa podobnega temu, kar danes razumemo pod pojmom šport? Ob tem pa se postavi novo vprašanje: je šport sploh bil kdaj izvorno menjen? Ali ni pri tem 'praksa' prehitela 'teorijo'? Se ni tisto 'menjeno' športa oblikovalo šele naknadno, ob že izkušenem dogodju športa? Ali šport kot dar ne prehitava razumetja podobno, kot se to dogaja pri daru biti? Morda bi lahko potegnili vzporednico hermenevtiki športa tudi z juristično hermenevtiko, kjer je problem razlaganja neločljivo povezan s problemom uporabe, aplikacije. Namreč, šele iz uporabe (aplikacije) sledi razlaga; v aplikaciji se razumevanje dopolni. Tako tudi šport vedno potrebuje športnika, ki se 'športa'. Brez tega sploh ne bi mogli vedeti, ali obstaja šport. Šport kot tak, kot način biti (človeka), se razkrije v športniku.

Po drugi strani pa se zdi, da je šport danes, tako kot teksti, postal avtonomen, brez priznavanja prvotnega pisca s točno določenim namenom in naslovnikom in ga zato vsakdo lahko interpretira po svoje. Toda Schleiermacher je definiral hermenevtiko kot "umetnost, kako se izogniti napačnemu razumevanju" (Gadamer 1999: 158) ali v našem primeru, kako se izogniti napačnemu razumevanju športa. Napačno razumevanje je mogoče le, če obstaja tudi neko pravilno, izvorno razumevanje. Če izvornega razumevanja ni, potem je lahko vsakršno razumevanje le drugačno, nikakor pa ne napačno. Množica 'pravilnih' interpretacij pa tekst sam (šport sam) dela vedno bolj skrivnosten, nejasen in nedoumljiv ter nam kot tak vedno bolj uhaja iz možnosti, da bi o njem lahko kaj gotovega spoznali. Gre za krizo modernosti zato, ker se vse, s čimer imamo opravka, v naslednjem trenutku že spremení. Pri tem gre tudi za pojav 'potrošnje športa', znotraj katere nam je šport danes predstavljen kot ena izmed množice potrošniških dobrin, saj ima svojo funkcijo. Gre za vrtenje v krogu, ki samo sebe briše, in nam s tem omogoča

(daje prostor za) neprestano pojavljanje novega. In prav to se dogaja z današnjo potrošniško družbo, tudi s 'potrošnja športa'. Gre za večno pozabljanje nekega giba(nja) in njegovo ponovno spominjanje, ki se – prav zaradi 'kratkega spomina' – vedno kaže kot nekaj povsem novega in čudovitega. Tako se nepoznavalci zlahka izgubimo v vsakodnevnem kupu novih različnih 'aerobik'; novih in učinkovitejših vadb za vitko, zdravo in z užitkom napolnjeno telo ipd. Podobno kot je bilo nekoč kriterij vrednotenja dobro in zlo, je sedaj to vrednotenje staro in novo. Staro je slabo, novo pa dobro. Kar je novo, je avtomatsko boljše. Kot v medijih se to izkorišča tudi v športu. O tem se je lepo izrazil tudi E. Gilson: "Nekoč je veljalo praznoverje, da je resnično vse, kar je staro; danes nam preti prav nasprotno in nič manj nevarno praznoverje, da je vse staro napačno in vse novo resnično. Dejansko pa čas nima nobene zveze z resnico. Nova resnica more in mora zamenjati stare zmote, toda ne more zamenjati starih resnic" (Gilson 1997: 12). Zato pa je potrebno neko posredovanje med preteklostjo in sedanostjo, o kateri piše Gadamer: "Razumevanja ne smemo misliti kot delovanje subjektivnosti, temveč kot vstopanje v dogajanje izročila, v katerem se preteklost in sedanost nenehno posredujeta" (Gadamer 2001: 242).

V pomoč pri razumevanju športa iz njega samega nam je lahko tudi destrukcija. Destrukciji gre za razkrivanje. "Namera dekonstrukcije je pustiti pojmu, da ponovno spregovori v svoji vpletenosti v živ jezik. To je hermenevitična naloga" (Gadamer 1999: 83). "'Destrukcija' pri Heideggru nikoli ne pomeni uničenja, temveč razgradnjo. Skrepenele pojmovne skovanke mora privedi nazaj v izvorno miselno izkustvo, da bo le-to lahko tako spregovorilo. /.../ Heidegger je s to svojo destrukcijo metafizične pojmovnosti odprl pot boljšemu razumevanju današnjega izkustva eksistence in biti" (Gadamer 1999: 82). Nam torej destrukcija posameznih pojmov lahko bolj razjasni in razširi tudi horizont športa? Najbrž nam lahko da kakšen dodaten, že davno izgubljen, uvid v to, kaj je šport. Dejstvo pa je, da sam pojem šport nima takšne tradicije, kot jo imajo nekatere druge dejavnosti ali pojmi, npr. bivažoče ali bit. Sploh je pri tem problem same besede 'šport', ki naj bi izvirala iz starih rimskih časov, in sicer v latinski različici *disport*, *desportare*, kar naj bi pomenilo odnesti proč, oditi z dela ali pa tudi oditi ven skozi mestna vrata. Stari Rimljani so namreč imeli terene za vadbo gimnastike zunaj mestnega obzidja (Marsovo polje) (prim. Šugman 1997: 24). Zaradi tega bi za hermenevitično razjasnitev dejavnost, ki jo danes predstavlja pojem šport, morali uporabiti tudi druge pojme v navezavi na športno aktivnost, ki so se ohranili do današnjih dni npr. *athletos*, *gimnastes*, *stadion*, *agon* ter *arete* in *paideia* če naštejemo le nekatere najbolj značilne.

Ob že zgoraj omenjenem vprašanju hermenevitične, kaj so tisti originalni viri in izvori športa, h katerim bi se le-ta lahko vračala, da bi tako lahko na novo premislila šport in ga osvobodila napačnega razumevanja in zlorab ter prek tega pokazala na samo 'idejo' športa, se nam kot prvo pokaže, da je človek sam tisti vir in izvir športa. Toda kaj je tisto v človeku, zaradi česar se pojavi iz človeka izhajajoči (atribut) šport? 'Športa' (ukvarja s športom) se lahko le človek. Živali se ne morejo. Se pa lahko igrajo. Govorimo celo o igri svetlobe, igri valov ipd. Bistveno za igro, kot jo opredeli Gadamer (prim. Gadamer 2001: 94–95), je namreč gibanje sem ter tja. Živali se torej igrajo, in človek se igra. Toda, kaj je tisto, kar človeku neko igro spremeni v šport, saj je šport tudi vedno neko gibanje sem ter tja? Gre za temeljno razliko med živaljo in človekom, ki bi jo lahko ponazorili z razliko med *animal* in *animal rationale*, podobno kot jo je definirala že Boetij (prim. Boetij 1999: 85). Bistvena razlika med igro živali in športom človeka bi torej lahko bila v razumu:¹⁵ človek ve, da se igra, ve, da je nekaj šport, nekaj

¹⁵ Proizvod razuma pa so tudi pravila, ki so bistvena za nek šport, v kolikor želimo, da se v njem posamezniki lahko merijo med seboj, ne pa tudi za igro.

drugega pa ne. Človek ločuje med športom in ne-športom. Tako tudi ločuje med več vrstami teka. Človek sicer vedno ve, da teče, vendar vedno teka ne smatra za šport. Tako tek za avtobusom ali tek v službo običajno še ne razumemo kot šport. Kaj je torej tisto, kar nek tek dela šport, drugi tek pa ne? Je to smoter, ki ga vsebuje 'tek v službo', medtem ko ga naj 'tek za šport' ne bi imel ('tek zaradi teka', 'tek kot izraz eksistence same'), čeprav je – resnici na ljubo – pogosto tek zaradi zdravja ali denarja. V tem pa je že tudi nakazana možnost prestopa iz ontičnega gledišča v ontološko, znotraj katerega lahko šport prepoznamo kot enega od modusov razodevanja biti. Gre za to, da ni več človek tisti, ki vzpostavlja šport in dela športnika, pač pa je sam šport tisti, ki se zastonj podarja in tako tvori športnika. Kolikor je človek deležen športa, toliko je športnik. Športnika lahko razumemo kot nekaj, kar je, kot 'ono, kar je'. "V njem lahko razlikujemo dejavnost ali dej, ki ga bivajoče kot bivajoče izvaja (ono, kar je), in tisto, ki vrši to dejavnost ali ta dej (ono, kar je). Dej, ki ga izvaja bivajoče kot bivajoče, je torej ta sam je, ki ga bivajoče vrši zato, da je. Ta je imenujemo bit bivajočega. Tisto *ono*, tisti *kaj*, ki to dejavnost vrši, pa imenujemo kajstvo ali bistvo bivajočega" (Kerže 2003: 71). Športnik je torej človek (*ono*) po športu (*je*). Šport je potemtakem bit športnika. Športnik pa je lahko le v odprtosti športu, v sprejemanju daru športa. Športnik je toliko športnik, kolikor ga šport dela športnika; kolikor se sam pušča nagovarjati od športa.¹⁶ S tem pa šport že bistveno odpira človeka samega.

Šport kot mesto odpiranja vprašanja človeka

Šport se nam – podobno kot filozofija – daje tudi kot možno mesto odpiranja vprašanja in spoznavanja človeka samega. Filozofija namreč, "četudi od povsod izgnana in od nikogar več priznana, se vedno vrača z odpiranjem vprašanja o nas samih, v katero se ob stiku z njo pogreznemo" (Komel 2002: 6). Kdo sem? S tem nas filozofija usmerja v globino in širino. Sili nas, da gremo v temelje, hkrati pa nas opozarja, da ne bi spregledali celote. V to celoto pa spada tudi šport. Šport, kot tisto obzorje človekovega življenja, kjer se le-to pogosto razodene v svoji najbolj osnovnih potezah, kjer se dogaja najbolj prvinsko doživljanje, izkustvo gole eksistence (npr. vrhunski šport, ki se dogaja na meji posameznikovih tako fizičnih kot tudi psiholoških in duhovnih zmožnosti). O tem globokem doživljanju nam priča tudi nekaj literature s področja športa, predvsem avtobiografska dela vrhunskih športnikov v individualnih športih. V tej literaturi pogosto najdemo presenetljivo čisto in globoko izlit na papir 'pogovor duše same s seboj'. Doživljanja, občutenja, samovpraševanja, dvom in jasnina; refleksija sebe in sveta – tega, kar je, o čemer 'akademski' filozof morda le sluti, dostopna pa je človeku, ki živi. Gre za neko pustolovščino, o kateri Gadamer pravi: "Tako po zaslugi pustolovščine začutimo življenje v celoti; v vsej njegovi razsežnosti in silnosti. Od tod izhaja mik pustolovščine. Razvezuje pogojenosti in zadolženosti, ki jim je zavezano navadno življenje. Drzne si v negotovost. Obenem pa ve, da ima kot pustolovščina naravo izjeme, in tako ostaja povezana z vrnitvijo privajenega, kamor pustolovščina ne more biti sprejeta. Pustolovščina se zato 'prestaja', tako kot preizkušnja in kot izpit, iz katerega

¹⁶ Podoben primer uporabi tudi Tomaž Akvinski, ko govori o razliki med bitjo in bivajočim (Prim. T. Akvinski, *In Boetii De Trinitate et De hebdomadibus expositi*, II, 22 f.). O tem piše B. Klun takole: "Tekoč je nekdo, ki more teči. Toda po čem, v moči česa (na temelju česa), je tekač pravzaprav tekač? Zaradi teka je tekač tekač. Biti tekač pomeni, izvrševati tek. Tako je potrebno razumeti tudi bivajoče, ki je bivajoče le na temelju biti. Obenem pa je bit potrebno razumeti glagolniško, ne kot dejstvo navzočnosti, temveč kot 'dogajanje', prisostvovanje." (B. Klun, *Ontologija – skripta*, Ljubljana 2002, str. 29).

pride človek bogatejši in zrelejši" (Gadamer 2001: 68). Taka pustolovščina pa je tako rekoč športni vsakdan. V tem preseganju življenjskega vsakdana lahko prepoznamo tudi že zgoraj nakazano možnost športa, kot mesta razodevanja biti človeka.

Zaključek

Hermenevitično pravilo pravi, da je "ujemanje vseh podrobnosti v celoto vsakokratni kriterij pravilnosti razumevanja. Če tako ujemanje izostane, je to neuspeh razumevanja" (Gadamer 1999: 35). In prav to velja tudi v primeru filozofskega (tj. celostnega) razumevanja športa. Pravilnost posameznih proučevanih področij lahko ugotovimo ob skladnosti tega dela s celoto. Ali ohranjam skladnost s celoto ali pa je, nasprotno, moja 'celota' le še en dodaten košček danes že tako preveč 'razbitega ogledala', v katerem vsako lahko vidi le del, celote pa zaradi te razbitosti ni sposoben videti. Iskanje celote (resnice) športa pa je eno glavnih poslanstev filozofije športa. Filozofski premislek o športu je premislek o resnični vrednosti športa; o njegovem bistvu in temelju; o tem, kaj šport sploh je. Ob tem se zdi bistvenega pomena tudi prepoznanje celote človeka in športa skupaj. Prepoznati šport in človeka skupaj, enega z drugim, ne pa vsakega posebej, kot da eden z drugim nimata kaj početi. Prepoznanje in opozarjanje na to celoto je naloga filozofije športa, posebno danes, ko pogosto šport in človeka ločujemo, kot da je prvi povsem neodvisen od drugega. Vse to pa je mogoče doseči le ob poprejšnjemu odpiranju horizonta športa: razširiti si horizont, pogledati čez svojo ozkost in navajenost. To pa prek postavljanja pravih vprašanj, ki šport odpirajo, in nam lahko o njem povedo kaj, kar je do sedaj bilo nedostopno, zakrito. Šele z vprašanjem šport postavimo v odprtost, saj se sicer skriva pod masko navidezne razumljivosti. Razkriti navidezno razumljivost pa je vse prej kot lahka naloga. O tem nas pouči že Platon, ko izpostavi mnenje kot tisto, zaradi česar je priznanje nevedenja tako zelo težavno.¹⁷ Mnenje je tudi tisto, ki duši spraševanje. V njem je tudi posebna težnja po razširjenju. "Vedno želi biti splošno mnenje, tako kot tudi beseda, ki jo imajo za mnenje Grki, *dóxa*, obenem pomeni sklep, do katerega pride občestvo pri zasedanju sveta" (Gadamer 2001: 301). Zaradi prevlade mnenja zato skorajda ni mogoče priti do priznanja nevedenja in do spraševanja – tudi na področju športa. Šport je – tako kot druga področja človekovega življenja – poln mnenj. Od takšnih, ki jih najboljše zaobjamemo s pregovorom, ki pravi, da se na šport vsak spozna, pa do takšnih, ki, zaradi bivanja v megli mnenja, šport (kot nekaj splošno dobrega) uporabijo kot masko, pod katero prihaja do vsiljevanja takšnih ali drugačnih ideologij.

Literatura

- Aristotel, *Metafizika*, prevedel, uvodno besedilo, opombe in glosarij V. Kalan, Ljubljana 1999.
 Boetij, *Filozofsko-teološki traktat*, prev. M. Vesel, Ljubljana 1999.
 Dolinar, D., "Gadamer, filozofska hermenevtika in znanost", v: H.-G. Gadamer, *Resnica in metoda*, Ljubljana 2001.
 Gadamer, H.-G., *Izbrani spisi*, prev. V. Kalan in drugi, Ljubljana 1999.
 Gadamer, H.-G., *Resnica in metoda*, prev. T. Virk, Ljubljana 2001.
 Gilson, É., *Ljubezen filozofov*, prev. P. Vide, Ljubljana 1997.
 Heidegger, M., *Uvod v metafiziko*, prev. A. Košar, Ljubljana 1995.
 Heidegger, M., *Bit in čas*, prev. T. Hribar et al., Ljubljana 1997.
 Hosta, M., "Kratek oris razvoja filozofije športa kot discipline", v: *Filozofija športa – zbornik*, Ljubljana 2003.

¹⁷ Prim. Platon, *Apologija* 29 b.

- Kerže, I., "Barok kot bistvo slovenstva", v: *Tretji dan*, (2003), 8/9.
- Klun, B., *Ontologija – skripta*, Ljubljana 2002.
- Komel, D., *Uvod v filozofsko in kulturno hermenevtiko*, Ljubljana 2002.
- Komel, D., "Gadamerjeva hermenevtika kot metoda in interpretacija", v: H.-G. Gadamer, *Izbrani spisi*, Ljubljana 1999.
- Kreft, L., "Vzgoja telesa in filozofija športa", v: *Filozofija športa – zbornik*, Ljubljana 2003.
- Platon, *Zbrana dela I in Zbrana dela II*, prevod in spremna besedila G. Kocijančič, Celje 2004.
- Ricoeur, P., "Fenomenologija in hermenevtika", prev. J. Bednarik, v: *Phainomena*, 9 (2000).
- Sovre, A., *Predsokratiki*, Ljubljana 1988.
- Šturm, J., Strojnik, V., *Uvod v antropološko kineziologijo*, Ljubljana 1994.
- Šugman, R., *Zgodovina svetovnega in slovenskega športa*, Ljubljana 1997.